

Francesc Candel i els altres catalans

Francesc Candel va estar a la Ràpita el mes d'abril de 1976, on va presentar el seu recull de contes *Trenta mil pessetes per un home*. La presentació es va fer a la vella biblioteca de la Caixa de Pensions, plena de gom a gom. Se li van fer moltes preguntes, la majoria relacionades amb la seva amistat amb Sebastià Juan Arbó, els seus començaments com a escriptor i la immigració. Anys després vam parlar un parell de vegades a l'Ateneu Barcelonès, on encara recordava aquesta presentació, i no el vaig veure mai més.

Ara torna a la palestra —amb tot el mereixement— per la biografia que li ha fet Genís Sinca titulada *Vida de Paco Candel, la màquina d'escriure* que retrata la vida de l'home i l'escriptor. Candel, nascut a Casa Atlas, al Racó d'Ademús, la zona de parla castellana del País Valencià va venir a viure a Catalunya amb la seva família quan

era menut. La seva vocació literària li va venir de molt jove, però va ser l'any 1954 quan, amb la coneixença d'Arbó, va donar el salt definitiu. La història és aquesta: Candel es va presentar al Premi Nadal. Tot i que Arbó formava part del jurat, la seva primera novel·la, *Hay una juventud que aguarda*, va passar desapercebuda, però va agradar l'Arbó, i li escriu una carta animant-lo amb la seva vocació i que continue escrivint. Aquell any el premi el va guanyar el 'riojano' Francisco José Alcántara amb l'obra *La muerte le sienta bien a Villalobos* i el jurat, a part d'Arbó, el formaven Ignasi Agustí, Néstor Luján, Juan Ramón Masoliver, Joan Teixidor i Josep Vergés. Precisament va ser aquest últim el que va rebre el consell de l'autor rapitenc per a la publicació d'una futura obra de Candel.

En aquell moment, en ple franquisme, els novel·listes més importants

eren, entre altres, Camilo José Cela, Carmen Laforet —la primera guanyadora del Nadal amb la novel·la *Nada* el 1944—, Miguel Delibes i José María Gironella.

Francesc Candel era un entusiasta de l'obra d'Arbó, sobretot de *Tino Costa*, que, justament era la novel·la de la qual Arbó estava més satisfet, i va arribar a llegir dues vegades *Terras de l'Ebre*, tant en català com en castellà. A Arbó, tal com va confessar a Ricard Salvat, un dels seus llibres preferits era *Martín de Caretas*, però no va tenir l'acceptació a la resta de l'Estat que ell esperava. Les seves obres el van fer un dels escriptors més interessants i valorats, quan va passar a escriure en castellà per a poder menjar, cosa que va caure com un tro en els seus companys catalans i es van distanciar d'ell.

En aquest aspecte Candel va dir: "Es tracta d'un fenomen sociocultu-

ral que encara no entenc com ha estat refusat, enterrat, oblidat, esquivat i deixat d'esmentar. Per a bé o per a mal, és un capítol important de la cultura, si no catalana, almenys de la cultura a Catalunya".

A Candel, des del primer moment, li va caure molt bé Arbó, al qual descrivia com un home senzill i humil, i l'apreciava perquè li estava molt agraït per haver-lo descobert com a escriptor i el va animar a seguir escrivint i el va tenir com a mentor i li va recomanar al seu primer editor, Josep Janés, i tots tres per a celebrar-ho van fer en un àpat memorable al restaurant de l'Hotel Colón, enfront de la catedral de Barcelona, i també tots tres, en una excursió, per suggerència d'Arbó, al seu poble, a la Ràpita amb el seu sis-cents, tot i que l'Arbó, com ell mateix deia, era un mal conductor.

Després van seguir *Donde la ciudad*

Eduardo Sánchez
cronista cultural

cambia de nombre, Han matado a un hombre, han roto un paisaje i, sobretot, *Els altres catalans* (1964), una de les obres més importants de la dècada dels seixanta del segle passat, amb nombrosos estudis sobre la immigració a Catalunya, i els problemes d'aquesta gent, amb el xoc cultural de l'idioma, la manca de treball per a molts d'ells i la idiosincràsia dels catalans.

Ja fa temps que Candel s'ha convertit en un referent per a molts immigrants i la seva comprensió dels nous vinguts a Catalunya, i la biografia de Genís Sinca ho confirma plenament.